

Motivi bijega Đure Andrijaševića u romanu "Bijeg"

Pištelek, Lidija

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:909402>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Lidija Pištelek

Motivi bijega Đure Andrijaševića u romanu *Bijeg*

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Lidija Pištelek

Matični broj: 0009067704

Motivi bijega Đure Andrijaševića u romanu *Bijeg*

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnosti

Mentor: doc. dr. sc. Aleksandar Mijatović

Rijeka, 1. rujna 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. O MILUTINU CIHLARU NEHAJEVU	5
3. O ROMANU <i>BIJEG</i>	6
4. MOTIVI BIJEGA ĐURE ANDRIJAŠEVIĆA.....	10
4.1 ODNOS SA ŽENAMA.....	11
4. 2. ODNOS S OKOLINOM.....	14
4. 3. ODNOS PREMA KNJIŽEVNOSTI.....	17
5. MOGUĆI KNJIŽEVNI POTICAJI	19
6. ZAKLJUČAK	22
7. LITERATURA.....	24

1. UVOD

U ovom ću se radu baviti romanom *Bijeg* Milutina Cihlara Nehajeva koji je nastao u razdoblju hrvatske moderne, razdoblju u kojemu književnost počinje izražavati *općeljudske probleme i, primarno, služi ljepoti, dakle, estetskom doživljaju, koji se – bez obzira na temu – ostvaruje novim stilskim postupcima i nijansama.*¹

Cilj je rada navesti motive bijega Đure Andrijaševića, te dati detaljnu analizu istih. Bit će riječi i o samome piscu, odnosno njegovom stvaralaštvu. Dat će se kratak pregled njegovog književnog puta, a potom će biti govora o pojedinostima samog romana, kao što su: mišljenje kritike, žanrovsko određivanje te tehnike pripovijedanja. Nakon navođenja ključnih trenutaka iz djetinjstva Đure Andrijaševića, analizirat će se njegov odnos sa ženama, a potom i odnos s malograđanskom, destruktivnom okolinom. Bit će govora o njegovom književnom radu, ali i razočarenju te odustajanju od istog. Na kraju provedene analize ću se osvrnuti na djela koja su prethodila *Bijegu*, te vrlo vjerojatno utjecala na idejno-filozofski aspekt ključnog Nehajevljevog romana.

¹ Šicel, Miroslav, *Književnost moderne u: Povijest hrvatske književnosti*, Liber, Mladost, Zagreb 1978., str. 9.

2. O MILUTINU CIHLARU NEHAJEVU

Milutin Cihlar Nehajev hrvatski je pripovjedač, dramatičar i esejist, rođen je 1880. u Senju, a umro 1931. godine u Zagrebu. Jedna je od najznačajnijih ličnosti hrvatske moderne, iako dijelom svojega književnoga rada premašuje njezine granice (npr. povijesnim romanom *Vuci* iz 1928.).² Na pozornicu hrvatske književnosti stupa vrlo rano, a početke njegova stvaralaštva obilježile su uglavnom kazališne kritike koje su bile objavljivane u srednjoškolskim listovima *Nada* i *Nova nada*.

Kao perspektivan mladić, osim interesa za kazalište, zanimao se Nehajev i za likovnu i glazbenu umjetnost te je napisao brojne članke i na tom području. Svoje je tvorevine redovito potpisivao pseudonimima, od kojih je najčešći bio upravo *M. Nehajev*, po senjskoj tvrđavi Nehaj. Godine 1898. u Hrvatskom zemaljskom kazalištu upriredena je Nehajevljeva jednočinka *Prijelom*, a nedugo nakon nje izvedena mu je i drama *Svjećica*. Pisao je i esejističko-kritičke radove o domaćim, ali i inozemnim književnim velikanima: Leskovaru, Šimunoviću, Strindbergu, Ibsenu, Flaubertu, Tolstoju i drugima.³

Nehajev je značajan i po svojim novelama koje uglavnom okuplja u zbirci *Veliki grad* te u njima crta mlade, bezvoljne intelektualce, prepune skepse prema životu. Time daje panoramu onovremenog društva, a u liku Đure Andrijaševića donekle portretira i samoga sebe. Većinu njegovih pripovijedaka možemo promatrati kao pripremu za njegov roman *Bijeg*⁴. Vrstan u prodiranju u duševna stanja svojih likova, Nehajeva se s pravom drži jednim od najboljih pisaca hrvatske moderne.

² Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Školska knjiga, Zagreb 2002., str. 238.

³ Cihlar Nehajev, Milutin, *Ogledi i članci; Pripovijesti*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 81, Matica hrvatska – Zora, Zagreb 1964., str. 8.

⁴ Armanda, Lucijana, *Putovanje kao Bijeg od stvarnosti kod Nehajevljevih intelektualaca // Dani Hvarškoga kazališta. Grada i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, Vol. 36. No. 1. Travanj 2010., str. 160.

Djelo po kojemu je Nehajev svakako najpoznatiji je roman *Bijeg* iz 1909. godine. Roman izvrsno ocrtava unutarnje doživljaje jedne krhke, hipersenzibilne ličnosti, neshvaćene i otuđene od strane okoline. Također, *Bijeg* se smatra i najboljim romanom hrvatske moderne te osim vrlo karakterističnog naslova, nosi i reprezentativan podnaslov: *Povijest jednog našeg čovjeka*. Naime, Nehajevljeva je težnja bila stvoriti umjetnost koja će govoriti u ime vlastite epohe, a to je činio unošenjem u svoja djela likove darovitih, no emocionalno nestabilnih i društveno marginaliziranih intelektualaca. Tako u *Bijegu* pratimo tragičnu sudbinu mladog i obrazovanog Đure Andrijaševića, koji ne pronalazi svoje mjesto u malograđanskoj, učmaloj sredini.⁵

3. O ROMANU *BIJEG*

Kritika je Nehajevljev *Bijeg* različito vrednovala, stoga mu se status najboljeg romana hrvatske moderne dodjeljuje tek kasnije. Matoš, kao najugledniji onovremeni kritičar, o *Bijegu* nije imao riječi hvale. Tom „*vrlo loše napisanom romanu*“ Matoš zamjera jezičnu i kompozicijsku nemarnost, priznavajući pak mladom kemičaru, bivšem bečkom studentu, da je vrstan „*kemičar duša*“, *pronican psiholog*.⁶ Međutim, glavna Matoševa zamjerka tiče se pak činjenice da je protagonist romana bezvoljan i pasivan, a također mu spočitava i sličnost Andrijaševićeve tragedije s onom iz novijih književnih strujanja iz stranih književnosti.⁷ S druge strane, Ljubomir Maraković pak iznosi da *čitava moderna nije u romanu, na polju pripovjedačkog rada opsežnije koncepcije,*

⁵ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Školska knjiga, Zagreb 2002.

⁶ Batušić, Nikola, *Književni protusvjetovi: poglavlja iz hrvatske moderne*, Matica hrvatska, Zagreb 2001., str. 68.

⁷ Isto, str. 68.

*dala ništa što bi zaista bilo na visini superiorne umjetničke koncepcije ondašnjeg čovjeka i ondašnjeg vremena osim Nehajevljeva Bijega.*⁸

Čini se kako su ipak prevagnula mišljenja slična Marakovićevim, o *Bijegu* kao najreprezentativnijem djelu hrvatske moderne, a te mu zasluge svakako pripadaju jer u njemu dolazi do značajnije defabularizacije romana te je naglasak stavljen na *psihičke, osjetilne i autoanalitične radnje lika, koji nije ništa drugo do jedna varijanta oblomovskoga i turgenjevskog „suvišnog čovjeka“.*⁹

Nadalje, ako pokušamo žanrovski odrediti ovaj roman, mogli bismo govoriti o psihološkom romanu, društvenom romanu, a također, roman sadrži i mnoge autobiografske elemente. Već sam podnaslov romana *Povijest jednog našeg čovjeka* otkriva da se radi o romana lika¹⁰ prema tipologiji romana Wolfganga Kaysera. Naime, središnji je akter romana Đuro Andrijašević, njegovo stanje svijesti, vladanje, reakcije te položaj u društvu od djetinjstva pa sve do tragičnoga svršetka. Funkcija je ostalih likova što iscrpnija i slikovitija motivacija i karakterizacija samog Đure.¹¹ Nadalje, kako je naglasak stavljen prije svega na psihički nacrt protagonista, samim se time i težište s vanjskog svijeta prebacuje na junakove misli i emocije. Socijalna komponenta također ima vrlo važnu ulogu. Odlike se društvenoga romana ogledaju kako u glavnome liku tako i u svim ostalim likovima s kojima se Đuro susreće. Tako nam Nehajev daje svoje viđenje hrvatskoga društva s početka 20. Stoljeća.¹² Tragičan životni put kojim Đuro ustraje donekle odgovara i Nehajevljevom putu, stoga je *Bijeg* djelomično i autobiografski roman.¹³

⁸ Nemeč, Krešimir, *Povijest hrvatskog romana: od 1900. do 1945. godine*, Znanje, Zagreb 1998., str. 47.

⁹ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Školska knjiga, Zagreb 2002., str. 243.

¹⁰ Isto, str. 222

¹¹ Isto, str. 222

¹² Isto, str. 222

¹³ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., 182.

Prodiranje u junakovu psihu dovest će i do preinaka u odabiru stilskih tehnika. Tim inovacijama, o kojima će biti riječ, Nehajev se odmiče od dominantnog šenoinskog modela i realističkih tendencija. U romanu dolazi do izrazitije defabularizacije, koju je u hrvatskoj književnosti započeo Gjalski.¹⁴ Analepsama se upoznajemo s prošlošću lika te se time razbija linearna vremena struktura romana. Zahvaljujući njegovim reminiscencijama saznajemo okolnosti u kojima upoznaje Zoru i Veru, da je odrastao bez oca i slično. Nadalje, lirizam se očituje u obliku vanjskih i unutarnjih monologa lika. Sveznajući propovjedač, tipičan za realizam, zamijenjen je nepouzdanim, subjektivnim pripovjedačem koji posreduje Đurine unutarnje monologe: *No, danas je lijepo počeo dan. Kao da ja nemam svojih neprilika dosta. Živim već toliko dana sam, ne idem nikuda, ne govorim ni s kim, učim i radim. Nemam ni druga ni zabave. Jedino što me je još malo razbadrivalo, bila je škola – i to baš ta predavanja o psihologiji. I to hoće da mi otmu.*¹⁵ Autorsko je pripovijedanje isprekidano Đurininim monolozima, pismima, koja označavaju prijelomne trenutke u radnji te stranicama dnevnika. Naime, u roman su umetnute dvije skupine dnevničkih zapisa. Pisani su u prvome licu te se javljaju u trenucima Đurina upoznavanja s novom sredinom¹⁶. Svoje misli i dogodovštine počinje bilježiti u Slavoniji za vrijeme boravka kod prijatelja Toše: *I eto mene pri tom da pišem dnevnik. Nikad nisam pravo mogao razumjeti čemu to upisivanje vlastitih misli i osjećaja u knjigu koja nije nikomu namijenjena da je čita. Ako znaš da će netko moći zaviriti u tvoju dušu, stavljenu na papir, – onda – mislim – nije moguće dnevnik pisati bez sustezanja. Hoćeš li pak da razgovaraš sam sa sobom – misli brže lete i više kažu nego što može doseći pero.*¹⁷

Pejzaž u romanu također ima vrlo značajnu ulogu, a to uvelike pridonosi modernosti romana. Nehajevljevo vješto, impresionističko slikanje pejzaža nam ustvari odaje sliku Đurina „krajolika duše“. Već se na samom početku romana

¹⁴Nemec, Krešimir, *Povijest hrvatskog romana: od 1900. do 1945. godine*, Znanje, Zagreb 1998., str. 47.

¹⁵Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 87.

¹⁶*Hrvatska književna enciklopedija* / glavni urednik Velimir Visković, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 2010., str. 161.

¹⁷Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 35.

javlja znakovit opis sumornoga dana koji je analogan Đurinom raspoloženju: *Kišovit, mutan dan utapljao je u poluprozirnu maglicu velegrad. Jednolične, ogromne plohe kućnih pročelja pojačavale su dojam mrtve težine što se slegla na ljude i stvari.* ¹⁸Time su ocrtni Đurini strahovi i nesigurnost pri odlasku iz Beča u Slavoniju. *Mrtva težina što se slegla na ljude* jednaka je tjeskobi koja nagrizala Đurinu dušu, a put kroz beskrajnu slavonsku ravnicu samo mu je *zgušnjavao misli*. Nadalje, boje nose određenu simboliku, one se mijenjaju u skladu s Đurinim osjećajima: *Kako se kreće oblak, kako se diže sunce ili umire svjetlo, tako i more mijenja boju. Ujutro je gotovo jednako kao i nebo, pa ne vidiš granice između beskonačne vode, gola ostrva i obzorja. Glatko je – i ružičaste gole klisure odsijevaju se u njem kao u zrcalu. Uz obalu je svjetlozeleno, u daljini sivo, sjene su kod kraja prozirne, tamnozeleno, daleko su ljubičaste, jake. Ali tek u predvečerje otkrije voda svu svoju ljepotu. Krvavo sunce spušta se za otok koji izgubi sasvim plastično obličje i kao tamna ploha sa oštrim konturama strši na obzorju*¹⁹. Opis boja koje se prelijevaju izražava preljeve Đurinih osjećaja, stanja boležljive i sanjarske duše koja tone u sjeti i melankoliji.²⁰

Iako slike krajolika uglavnom odgovaraju slikama Đurine duše, dinamičan je opis personificirane senjske bure sušta suprotnost Đurinoj statičnosti i pasivnosti²¹: *Udara te u obraze, upire ti se o rame, guši ti dah, ne da ti naprijed. Bori se! – kao da ti veli njen zvižduk (...) Ako se okreneš i pokušaš da trčiš, odmah ti se naruga (...) Ona je element za jake i smjele, ne za mudre ni za oprezne. Proti njoj nema štrcaljke ni čamca – ona još gospodari u svom kraju, slobodna kao divljač u prašumi.*²²

¹⁸ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 5.

¹⁹ Isto, str. 99.

²⁰ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Školska knjiga, Zagreb 2002., str. 236.

²¹ Isto, str. 237.

²² Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 65.-66.

4. MOTIVI BIJEGA ĐURE ANDRIJAŠEVIĆA

Roman *Bijeg* nas upoznaje s tragičnom sudbinom siromašnog primorca Đure Andrijaševića koji odlazi u Beč na studij prava. Ondje vrijeme i novac trati opijajući se u kavanama, uživajući u kazališnim predstavama, pišući i čitajući. Potom se premješta na studij filozofije u Zagrebu, a nedugo nakon toga dobiva posao nastavnčkog pripravnika u senjskoj gimnaziji. Malograđanska senjska sredina ga čini depresivnim te on ondje sve dublje propada. Zbog neispunjenog obećanja, zaručnica Vera Hrabarova mu se udaje za dobrostojećeg odvjetnika Ljubojevića. Nakon tog se saznanja Đuro sve vjernije odaje alkoholu. Obećano je nasljedstvo strica Tome na kraju pripalo Đurinoj majci koja, pretjerano religiozna i nepovjerljiva prema svome sinu jedincu, ostavštinu dodjeljuje časnim sestrama. Prepušten samome sebi i ispraznoj provincijskoj sredini, nakon neprestanog bježanja od suočavanja s problemima, Đuro naposljetku odabire onaj krajnji bijeg – oduzima si život bacivši se u more.

Likovi poput Đure Andrijaševića nisu novost u književnosti, ali ni u samog Nehajeva. Možemo reći da je on tek modernizirana varijanta devetnaestostoljetnog „suvišnoga čovjeka“²³ poput Ljermontova Pečorina, Turgenjevljeva Rudina ili Gončarovljeva Oblomova. Promotrimo li ga u kontekstu hrvatske književnosti, lik Đure se nastavlja na niz likova labilnih intelektualaca poput Šenoina prijana Lovre, Gijalskijeva Janka Borislavića te Leskovarova Đuru Martića. Također, u svojem eseju o Janku Leskovaru, kao Leskovarove zavidne vrijednosti Nehajev ističe *subjektivizam i čeprkanje po vlastitoj*²⁴ *duši te uspješno pronicanje u dušu suvremenog čovjek s gradskih ulica koji „nema sreće, nema pokoja: uvijek traženje, pitanje, bježanje od života...“*²⁵

²³Nemec, Krešimir, *Povijest hrvatskog romana: od 1900. do 1945. godine*, Znanje, Zagreb 1998., str. 47.

²⁴Jelčić, Dubravko, *Povijest hrvatske književnosti: tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne*, Naklada Pavičić, Zagreb 2004., str. 296

²⁵Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Školska knjiga, Zagreb 2002., str. 223.

Kako bismo razumjeli ovu pretjerano osjetljivu ličnost, Nehajev vremenski slijed događaja u trajanju od dvije godine retrospekcijom retardira te tako saznajemo cijeli Đurin život, a time i okolnosti koje su ga učinile ranjivim i razdražljivim. Analepsama tako dobivamo cjelokupni portret krize identiteta koja se odvija na seksualnoj, moralnoj, prosvjetno-učiteljskoj, književnoj, socijalizacijskoj, intelektualnoj te filozofskoj razini.²⁶U nastavku rada ću se osvrnuti na svaku od navedenih razina te tako dati zaokruženu analizu propasti Đure Andrijaševića.

4.1 ODNOS SA ŽENAMA

Već se na samom početku romana javlja motiv bijega. Naime, Đuro odlazi iz Beča gdje je studirao pravo. Ondje je uspio položiti doktorat, ali ne i profesorske ispite potrebne za zaposlenje. Saznajemo kako je Đuro u Beču vodio raskalašen, poročan život, neprestano moren kroničnom besparicom. Putujući vlakom hvataju ga tjeskobni, melankolični osjećaji, kao i *misli o putu u neku strašnu neizmjernost, o beskućništvu, o vječnom nepokoju*.²⁷Saznajemo kako Đuro zazire od putovanja, da *mu je od mladosti ostala neka čudna odvratnost proti svakom putovanju*.²⁸ Odbojnost prema putovanju vjerojatno ima veze s njegovim ocem, pomorskim kapetanom, koji je zbog poslao često izbivao pa ga se Đuro zbog toga, ali i njegove prerane smrti, jedva sjeća. Đuru tako odgaja majka predana religiji te stric Toma, što će dakako odigrati značajnu ulogu u formiranju Đurine preosjetljive naravi. Nadalje, Đurini su zavidni, svestrani talenti bili vrlo rano zamijećeni pa su obitelj i profesori od njega imali velika očekivanja. Đuru pak ta očekivanja više obeshrabruju nego što ga motiviraju.

²⁶ Isto, str. 246.

²⁷ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 5.

²⁸ Isto, str. 5.

U najosjetljivijim godinama odrastanja on zapada u krize zbog novostečenih spoznaja o tjelesnim odnosima muškarca i žene. Nakon tog saznanja, on prema svim ljudima, pa čak i svojoj majci, počinje osjećati određeno gađenje zbog spoznaje na koji je način ona zapravo zaslužna za postojanje njegova bića. Shvativši da je cijelo čovječanstvo obilježeno ovakvim svetogrđem, molitva u kojoj je nekada pronalazio jedini smiraj postaje mu besmislena, a učenje crkve licemjerno. Tako njegov pojam o ženi do kraja života ostaje posve osebujan. Kretao se između dva kontrasta: *Jedno bila je djevojčica lijepa i umila, vrijedna ljubavi čiste i prijegorne (...) Drugo bila je žena, mati, požrtvovna i brižna, kojoj za volju velike njene dobrote valja da zaboraviš „ono“ neugodno što ju je činilo ženom*²⁹. U Kraljevici kod strica Tome Đuro se zaljubljuje u djevojčicu Zoru koja nije spadala ni u jedan od dva razreda o ženama formirana u njegovoj mašti. Bila je muškobanjasta, odviše direktna i samostalna, no njezina ga iskrenost na kraju osvaja. Nakon njihove prve i posljednje ljetne, razbludne noći, Đuro si ne može oprostiti počinjeno. Njihov odnos za njega više nije idealan, čist, svet, netaknut, već je sad nalik na odnose svih tih, prema Đurinom mišljenju, „običnih“ muškaraca i žena. Prekid je njihova odnosa na Đuru loše utjecao. On se neprestano krivi što je okaljao njihovu nevinu ljubav.

Đuro potom odlazi u Beč studirati pravo. Velegrad ga u potpunosti mijenja. Njegov je boravak ondje obilježen materijalnom brigom, opijanjem po predgradskim krčmama te sve snažnijim duševnim nemirima: *“Svršiti, svršiti treba sve“ – tu je misao izgovarao gotovo svaki dan i sasvim zapao u tromost...*³⁰Izbjegavao je odlaske kući tijekom praznika bojeći se da stric Toma i majka nisu doznali nešto o njegovom neodgovornom životarenju. Tako Đurinom „obitelji“ postaje društvo alkoholičara u zadimljenim lokalima s kojima je provodio brojne večeri.

²⁹ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 17.

³⁰ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 22.

Nadalje, osim Zore, druga žena koja je odigrala važnu ulogu u njegovom životu je Vera Hrabarova. Ljubav između njih bila je gotovo platonska – utemeljena na razgovorima o književnosti.³¹ Vera dolazi iz ugledne, zagrebačke građanske obitelji koja ju želi odgovoriti od zaruka s Đurom. Vera je, za razliku od Đure, osoba čvrsta karaktera i spremna ga je čekati koliko god je potrebno, iako je povrijeđena i razočarana zbog Đurinog pristanka na zahtjev njezine majke da joj ne piše dokle god ne položi profesorski ispit. Verini su roditelji tipični primjeri malograđana kojima je jedino bitna materijalna korist. Oni u Đuri vide slabića i smatraju da neće njihovoj kćeri jedinici moći osigurati bezbrižnu egzistenciju. Njegova pasivnost i strahovi, koji su toliko duboko ukorijenjeni u njemu, ne dopuštaju mu da konačno uzme stvari u svoje ruke i svrši s naukama kako bi se mogao vratiti svojoj ljubljenoj Veri. Nažalost, slabost njegove volje pokazala se mnogo jačom od ljubavi prema djevojci. Za korak bliže njegovom bijegu od života zaslužno je pismo Verinih roditelja kojime ga obavještavaju da se Vera udaje za odvjetnika Ljubojevića.

³¹ *Hrvatska književna enciklopedija* / glavni urednik Velimir Visković, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 2010., str. 161.

4. 2. ODNOS S OKOLINOM

Osim specifičnog odnosa sa ženama, valja spomenuti i njegov odnos s okolinom. Dobivši mjesto suplenta u senjskoj gimnaziji, prisiljen je živjeti u malograđanskom, ispraznom okruženju koje je vrlo pogodno za porast Đurina depresivna stanja. U početku on tek promatra provođenje njihovog slobodnog vremena u gostionicama te osjeća strah da će i on ondje zaglibiti na isti način: *Kakvi ljudi, Bože moj! Ma je li moguće da oni zbilja na taj način proživljuju život? (...) Nisu ti ljudi zli, nisu odvratni. Ali prazni su, užasno prazni- i jednaki – jedan kao drugi. Imaju gotovo jednake navikle, pače i piju isti broj čaša piva. (...) Bože, Bože, - je li moguće, da ću i ja morati tako živjeti?*³² Prisjeća se svog monotonog životarenja u Beču koje ga podsjeća na život Senjana, no sebe opravdava da je to bila tek krizna faza, a ne način života. Malo po malo, Đuro se upoznaje s čitavom galerijom malograđanskih likova s kojima će se svakodnevno susretati. Prvi u nizu takvih likova je profesor Lukačevski. Naizgled stabilna, nezainteresirana ličnost osebnog karaktera, Lukačevski ustvari svojom oštrinom i „brutalnom iskrenošću“ samo skriva frustracije i neuspjehe. Zna da ne pripada toj ispraznoj okolini, no poput Đure, prisiljen je ondje boraviti. Svojim pesimizmom ne utječe dobro na Đurinu ranjivu psihu. Nakon što je Đuro bio prozvan od strane ravnatelja zbog izvedene komedije *Revolucija u Ždrenju*, Lukačevski mu zabija nož u leđa. Nakon njihovog sramotnog fizičkog obračuna, Đuro još dublje tone u alkoholizam i sigurnu propast. Spomenuti ravnatelj senjske gimnazije je licemjerman te jedino o čemu mari je vlastiti ugled. Tako naređuje Đuri i Lukačevskom nakon sukoba da šeću ulicama Senja kako bi spriječili moguća ogovaranja. On je osoba vrlo uskih svjetonazora te strahuje od bilo kakvog slobodoumlja. Jedino što je Đuru veselilo na poslu bila su njegova predavanja koja je sam modificirao kako bi

³² Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 72.

pobudio interes učenika. U tome je i uspio, no ravnatelj ga prisiljava da se ne zanosi previše te da se drži plana i programa školske knjige. Sve te naizgled sitnice su Đuru ohrabrivale za bijeg od samoga sebe za koji se duboko u sebi već davno bio odlučio.

Osim Lukačevskog i ravnatelja, tu su još i dvije skupine ljudi s kojima se Đuro susreće. Maričić, Žuvić i Radović pripadaju skupini proračunatih koja Đuru želi ocrniti kod ravnatelja, dok su mu Rajčić, Milošević, Gračar i Jagan Đurini iskreni prijatelji. Obje su skupine na rubu životne egzistencije te vrijeme trate opijajući se i kartajući u lokalnim krčmama. Tako možemo zaključiti da dolaskom u Senj Đuro nije uspio pobjeći od problema koji su ga tada tištali, već su se oni ondje samo umnožili. Što god je ondje radio, kako god se ponašao, uvijek je nailazio na ograničenja, pravila koja je postavila ta učmala, isprazna sredina. Unatoč neuspjesima na društvenom planu, Đuro zauvijek ostaje povezan sa svojim dugogodišnjim prijateljem Tošom iz Zdenaca. Toša je jednostavan, pošten seoskog radnika koji ne poznaje boljke kakve more Đuru i one slične njemu. Njih dvoje, iako potpuno različiti, imaju iskren prijateljski odnos te je on jedina osoba kojoj je Đuro imao potrebu objasniti svoje samoubojstvo u pismu. Toša smatra da Đuro ima previše slobodnoga vremena te da se zato prečesto prepušta samoanalizi koja ga dovodi do kriznih situacija: *„Ta ti si, sokole sivi, doživio malo razočaranje u ljubavi, pa odmah kukaš kao dijete. Eh, pjesnik, vidi se! Ja bih ti odmah odredio lijek, da me hoćeš slušati: počni ti raditi kao ja ili moj otac, pa ćeš vidjeti kako nestaje melankolija.“*³³

³³ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 23.

Dakle, Toša svom prijatelju melankoliku preporučuje da više radi, a manje misli te ga ohrabruje u njegovom daljnjem književnom stvaranju: „*Zaboravljaš na to da život nije jednostavan. Dobro: tebi se dogodilo nešto neugodno. Zato si izgubio energiju, izgubio dvije godine, naučio se piti. Neka bude. Ali zar misliš da je ta tvoja nesreća jedino što ti se u životu ima da dogodi? Eto vidiš: i kraj svega toga od tebe je u ovo dvije godine izašla tvoja novela (...) Pa konačno imaš mater, strica, koji štošta čekaju od tebe (...) Sjeti se samo kako smo mi kao đaci gutali svaku novu stvar koja bi izašla, pratili svaki napredak naših književnika. Pomisli: koliko sad ima mladih srdaca koja od tebe čekaju nastavak – i gledaju u tebi budućeg našeg romansijera?*“³⁴

Đuro neprestano razmišlja i analizira svaku sitnicu, a Toša je usredotočen na praktičnost života. On ne razumije ondašnje književnike koji pišu pesimistična djela, a kao glavne likove odabiru ranjive jedinice nesposobne za brigu o samima sebi. S druge strane, Đuro smatra kako seoski ljudi ne znaju ništa o prilikama u tadašnjoj Hrvatskoj. Tošine kritike nikako nisu zlonamjerne, on samo želi najbolje svome prijatelji. Toša je uostalom i zaslužan za Đurino upisivanje treće godine studija u Zagrebu. Možemo reći da kroz lik Toše Nehajev progovara općenito o slavonskom selu, koji je simbol *jednostavnog i zdravog života u kojemu nema mjesta za pesimizam i beznađe*.³⁵ Nadalje, kroz njihove razgovore o književnosti, Nehajev kao da aludira na onovremenu, dezorijentiranu mladež³⁶, jer je to bilo *khuenovsko i poslijekhuenovsko razdoblje, vrijeme snažne mađarizacije kojoj su se hrvatski intelektualci i umjetnici na različite načine opirali i suprotstavljali*.³⁷

³⁴ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 24

³⁵ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Školska knjiga, Zagreb 2002., str. 226.

³⁶ Armanda, Lucijana, *Putovanje kao Bijeg od stvarnosti kod Nehajevljevih intelektualaca* // Dani Hvarškoga kazališta. Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol. 36. No. 1. Travanj 2010., str. Armanda, Lucijana, *Putovanje kao Bijeg od stvarnosti kod Nehajevljevih intelektualaca* // Dani Hvarškoga kazališta. Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol. 36. No. 1. Travanj 2010., str. 170.

³⁷ Isto, str. 233.

4. 3. ODNOS PREMA KNJIŽEVNOSTI

Nehajevljev junak postaje sve ravnodušniji prema svemu pa i samome sebi te se prepušta fatalizmu. Zastupa vjerovanje da je „sve zapisano u zvijezdama“ pa stoga on nije krivac za svoje neprilike, a to ga dovodi do konačnog zaključka da se nema smisla boriti, da se treba predati, pobjeći. Nehajev je tako svog junaka *doveo do potpune rezignacije, iz koje nema izlaza jer ni na jedno važno pitanje nema odgovora.* ³⁸Stvorio je tipičnog čovjeka njegova vremena: *čovjeka zagledana u sebe, koji ni u što ne vjeruje, nitko ga ne razumije; to je osamljenik koji gubi ideale i ni velike zamisli, grandiozne ideje, više ga ne privlače.* ³⁹

Đuro ni u čemu ne pronalazi utjehu. Čak i na književnom planu posrće. Spomenuta komedija *Revolucija u Ždrenju* ustvari je samo pripomogla njegovom očaju i propadanju. Komedijom je na daske iznio licemjerje senjske malograđanske sredine – *Smiješni su, strašno smiješni. To valja opisati, iznijeti, narugati im se od srca; i uza to pokazati svoje oružje.* ⁴⁰Nakon što mu je drama doživjela neprihvatanje i negativnu kritiku, jer su se njegovi sugrađani u njoj prepoznali, osim što mu mnogi okreću leđa, Đuri više ni književnost ne predstavlja utjehu. Književnost, kojoj je nakada pribjegavao kako bi zaboravio na mučnu svakodnevicu, te mu je služila kao sublimacija, zauvijek nestaje iz njegova života: *„Knjige više nije ni uzimao u ruke. Misao da što radi, da se trgne iz mrtvila, dolazila mu je sve rjeđe, a kad bi i došla, zakopao bi je u novoj orgiji, opijajući se bijesno sa svoja dva nova druga.*“⁴¹

³⁸ Jelčić, Dubravko, *Povijest hrvatske književnosti: tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne*, Naklada

³⁹ Isto, str. 297.

⁴⁰ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 136.

⁴¹ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 150.

Navedene krize identiteta kroz koje Đuro prolazi u konačnici ga dovode do tragične odluke. Đurin život prestaje *pod okriljem noći, u moru što ga je sve češće mamilo svojom šutnjom koja će mu podariti mir.*⁴²

Posljednje dane svoga života Đuro provodi zatvoren u svojoj sobi danju, opijajući se noću te bi zorom teturajući tražio svoju kuću. Zadužio se kod bivše gazdarice, po krčmama, hodao je u dronjcima, a na kraju ostaje sasvim sam – *tako sam, da mu se činilo kao da je zatvoren u tamnici iz koje će ga jedino izvući – na stratište.*⁴³ Zbog spomenutog vjerovanja o unaprijed određenoj sudbini, koja ga je tobože konačno sustigla i kojoj on sam nije krivac, Đuro Andrijašević ne žali za uzalud potraćenim životom. Morila ga je nesanica, slabo je jeo, imao je fizičku potrebu za osjećajem opijenosti, progonile su ga strašne misli, a nerijetko je i halucinirao. Bježeći od problema cijeloga života, na kraju bježi i od samoga sebe, a u oprostajnom pismu namijenjenom Toši kaže: „*Gadan, tužan bio je moj život. A tko je kriv? Mislio sam o tom – i nisam riješio zagonetke. Je li moj odgoj, što su me učili pjesnikom i literatom i dali mi zahtjeve kojih život nije mogao ispuniti? Je li ljubav za Veru koja se nije mogla dobro svršiti radi bijede i siromaštva moje službe? Jesu li ljudi oko mene – taj mali grad, zloban i sitničav? Je li alkohol, sanjarenje, slabost živaca, bolest duše? Ne znam, ne znam. Samo ćutim: valja svršiti. Valja pobjeći dokraja – uteći iz toga života gadnoga, sramotnoga.*“⁴⁴ Tako si Nehajevljev junak ne uspijeva odgovoriti na postavljena pitanja te se psihički slomljen oprašta od svoga života bacivši se u more.

⁴² Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Školska knjiga, Zagreb 2002., str. 237.

⁴³ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 176.

⁴⁴ Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015., str. 179.

5. MOGUĆI KNJIŽEVNI POTICAJI

Za kraj ću se osvrnuti na djela nastala prije Nehajevljeva *Bijega* koja isto tako tematiziraju propast pojedinca. Ta su djela zanimljiva u ovome kontekstu jer svjedoče kako su likovi labilnih intelektualaca, poput Đure Andrijaševića, bili onovremeni *trend* koji je zavladao čitavom europskom književnošću. Prilikom navođenja izdvojenih književnih primjeraka, poslužit ću se romanom *Ministarstvo boli* Dubravke Ugrešić. Naime, roman nam u obliku izlaganja seminarskog rada studentice književnosti daje pregled djela spomenute tematike.

Junaci tih djela su obrazovani, preosjetljivi, neuklopljeni, društveno marginalizirani pojedinci. Baš poput, već spomenutih, prijana Lovre, Janka Borislavića, mnogih drugih. Takvi junaci dobivaju reprezentativan naziv „suvišni ljudi“ prema *Zapisima suvišnoga čovjeka* Ivana Sergejevića Turgenjeva. Lik suvišnoga čovjeka od tada postaje vrlo popularan u ruskim romanima devetnaestog stoljeća, a šire se i na ostale europske književnosti. Takvi su likovi bili isključivo muškarci. Žene su u tim romanima uglavnom igrale ulogu žrtve, koje vjerno prate glavne junake do kraja života, ili pak ulogu fatalnih žena, koje se s junacima poigravaju i inspiriraju ih.⁴⁵

Jedan od prvih hrvatskih izvoda ruskog „suvišnoga čovjeka“ je Janko Borislavić u istoimenom romanu Ksavera Šandora Gjalskog. Taj lik hrvatskog vlastelina doživljava ljubavno razočarenje. Otkriva da je ljubav „varka prirode“, koja je od „čiste, svete djevice“ napravila tek „prosti organ za nastavljanje roda“. Zaokupljen je književnošću i Schopenhauerovom filozofijom te neprestano polemizira s pročitanim štivom u obliku dugih unutarnjih monologa. Odlučuje se na putovanje Europom, a neko vrijeme boravi i u Americi. Nigdje se uspijeva

⁴⁵ Ugrešić, Dubravka, *Ministarstvo boli*, Faust Vrančić, Zagreb 2004., str. 182.

pronaći duševni mir, svaku posječenu zemlju razočarano napušta. Vrativši se u Hrvatsko zagorje, postaje dijelom lokalnog političkog društva, no ponovno se susreće s ljudskom zlobom zbog koje je i napustio rodni kraj. Po povratku s ponovnog, kraćeg putovanja, na svojem si imanju u očaju oduzima život prerezavši si vene.⁴⁶

Osim Janka Borislavića, Gjalski stvara i lik Marka Radmilovića, glavnog junaka romana *Radmilović*. Njega pak uništava malograđanska, zagrebačka sredina koja ga okružuje. On svoja književna djela objavljuje na raznim slavenskim jezicima te je u Europi priznat i vrlo cijenjen, dok je u Zagrebu je nepoznat. Destruktivna sredina ga podcjenjuje i izruguje mu se te smatra kako posao književnika nije vrijedan poštovanja. Nakon nezaobilaznih ljubavnih problema, Radmiloviću slijede još veće nedaće. Nakon što njegov roman *Mučenici* odbije nakladna kuća, on ga odlučuje objaviti u vlastitoj nakladi. Djelo se nije pokazalo uspješnim među čitateljima te mu štampar vraća gomilu neprodanih primjeraka. Radmilović ih spaljuje, završava u ludnici te na kraju umire.⁴⁷

Nadalje, roman *Dva svijeta* Vjenceslava Novaka nas upoznaje s nadarenim glazbenikom Amadejem Zlatanićem. Mjesni kapelnik Jan Jahoda prepoznaje njegov hvalevrijedan talent te mu pomaže kako bi dobio stipendiju za praški konzervatorij. Nakon Jahodine smrti Amadej uzima stvari u svoje ruke. Dugo je gladovao i naporno radio, no na kraju uspijeva upisati željeni konzervatorij kojeg završava s odličnim uspjehom. Njegova kompozicija *Adelka*, nazvana po voljenoj djevojci, doživjela je velik uspjeh u Pragu. On se ipak vraća u svoju domovinu gdje dobiva slabo plaćen posao te se ženi djevojkom Adelkom. Njegova kompozicija *Adelka* u Zagrebu nailazi na negativne kritike, a to ga demotivira i razdražuje. Potom se u njegov posao upliću mjesne vlasti koje ga zamjenjuju tamburašem Rakovčićem. Zbog materijalne oskudice prisiljen je prodati svoje kompozicije berlinskom izdavaču i tako se odriče svog autorstva, a

⁴⁶ Isto, str. 183.-184.

⁴⁷ Ugrešić, Dubravka, *Ministarstvo boli*, Faust Vrančić, Zagreb 2004., str. 184.-186.

time i samoga sebe. Adelka umire, Amadej biva psihički rastrojen, otpravljen u umobolnicu gdje na kraju i umire.⁴⁸

O tragičnoj sudbini onovremenog čovjeka govori i Novakov roman *Tito Dorčić*. Tito Dorčić je zaljubljen je u more i ribolov, no otac ga prisilno šalje na naobrazbu u Beč. Ondje uspijeva završiti neželjeni studij prava. Po povratku kući nalazi posao, no nesretan je. Tito se kao sudac pokazuje nesposobnim zbog ravnodušnosti i nezainteresiranosti te tako nevinom čovjeku izriče smrtnu presudu. Na kraju naravno završava u ludilu te se utapa u moru.⁴⁹

Tako kronološki gledajući dolazimo i do Nehajevljeva *Bijega*. Kao što je već spomenuto, Nehajev je prije ovog najuspjelijeg djela hrvatske moderne pisao novele koje kritika drži svojevrsnim uhodavanjem za nadolazeće remek-djelo.

Veliki grad je primjer jedne takve njegove novele u čijem je središtu Fran Mirković, dakako, tragičan junak. Fran već jedanaest godina mehanički čini iste korake, ispija istu kavu i gleda ista lica. On zapada u takvu melankoliju i malodušnost da ga više ništa ne veseli pa čak ni majčino pismo. Nehajev tako stvara lika koji doživljava propast u dodiru s velegradom koji ga je na kraju *gurnuo* pod kotače električnog tramvaja.⁵⁰ Roman *Bijeg* se, iako sadrži određene sadržajne podudarnosti, izdvaja iz niza navedenih djela svojim tehnikama pripovijedanja. Te inovativne tehnike o kojima je već bilo govora, ovaj roman čine najboljim romanom Hrvatske moderne, a Milutina Cihlara Nehajeva jednim od uzora tog razdoblja.

⁴⁸ Isto, str. 186.-188.

⁴⁹ Isto, str. 188.

⁵⁰ Armanda, Lucijana, *Putovanje kao Bijeg od stvarnosti kod Nehajevljevih intelektualaca* // Dani Hvarškoga kazališta. Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol. 36. No. 1. Travanj 2010., str. 162.-164.

6. ZAKLJUČAK

Milutin Cihlar Nehajev u svojem romanu *Bijeg* uspješno stvara lik neodlučnog, osamljenog i osjetljivog umjetnika, pri čemu naglasak stavlja na njegov pishički život, na njegove misli i osjećaje. U djelu pratimo Đurino prostorno premiještanje u nadi da će nova sredina konačno utjecati na razriješene probleme koji nagrizaju njegovu dušu. To se ne događa jer je izvor problema u njemu samome. Nakon mnogih teških životnih trenutaka, na kraju završava u destruktivnoj, primitivnoj sredini gdje njegovo depresivno stanje raste, a problemi se umnažaju. Vjerujući u unaprijed određenu sudbinu, Đuro si ustvari nikada i nije dao priliku za sreću. Nakon dugogodišnjeg bježanja od problema, Đuro na kraju odabire bijeg od samoga sebe. Milutin Cihlar Nehajev tako još jednom stvara lik poraženog intelektualca koji je izgubio bitku sa životom.

Sažetak

Tema rada su motivi bijega Đure Andrijaševića, pri čemu se analiziraju razlozi koji glavnog junaka čine ranjivim, preosjetljivim te u potpunosti rezigniranim. Kriza identiteta u koju Đuro zapada se odvija na seksualnoj, moralnoj, prosvjetno-učiteljskoj, socijalizacijskom, intelektualnoj te filozofskoj razini. Svaka se od razina detaljno objašnjava te je tako zaokružena analiza propasti mladog, neuklopljenog intelektualca Đure Andrijaševića.

Ključne riječi

Bijeg, Đuro Andrijašević, intelektualac, kriza identiteta, malograđanska sredina, propast

7. LITERATURA

- Armanda, Lucijana, Putovanje kao Bijeg od stvarnosti kod Nehajevljevih intelektualaca // Dani Hvarškoga kazališta. Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol. 36. No. 1. Travanj 2010.
- Batušić, Nikola, *Književni protusvjetovi: poglavlja iz hrvatske moderne*, Matica hrvatska, Zagreb 2001.
- Cihlar Nehajev, Milutin, *Ogledi i članci; Pripovijesti*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 81, Matica hrvatska – Zora, Zagreb 1964
- Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Školska knjiga, Zagreb 2002.
- Cihlar Nehajev, Milutin, *Bijeg*, Lektira d.o.o., Kostrena 2015.
- Frangeš, Ivo, *Povijest hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb; Cankarjeva založba, Ljubljana 1987.
- *Hrvatska književna enciklopedija* / glavni urednik Velimir Visković, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 2010.
- Jelčić, Dubravko, *Povijest hrvatske književnosti: tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne*, Naklada Pavičić, Zagreb 2004.

- Nemeć, Krešimir, *Povijest hrvatskog romana: od 1900. do 1945. godine*, Znanje, Zagreb 1998.
- Šicel, Miroslav, *Književnost moderne u: Povijest hrvatske književnosti*, Liber, Mladost, Zagreb 1978.
- Ugrešić, Dubravka, *Ministarstvo boli*, Faust Vrančić, Zagreb 2004.

